

KUNGL. INGENJÖRSVETENSKAPSAKADEMIEN

Dnr Ku2015/02481/KL
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

REMISSVAR

Yttrande över Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA, avger härmed sitt yttrande över utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88).

Sammanfattning

IVA stödjer utredningens ambition att skapa en ny **arkitekturpolitik** som ur ett helhetsperspektiv adresserar de stora samhällsutmaningarna.

IVA stödjer inte förslaget att inrätta en ny myndighet eller förslaget att avveckla ArkDes och flytta arkiv och museum till nya huvudmän.

I huvudsak stödjer IVA utrednings förslag vad gäller offentlig upphandling.

Vidare så anser vi att planeringsfrågorna är centrala och att dessa inte har hanterats i tillräcklig utsträckning av utredningen.

Akademiens utgångspunkt

Vår byggda miljö är socialt, kulturellt och ekonomiskt en nationell tillgång. Den är vårt gemensamma historiska arv, som kan berätta både om dåtidens och dagens samhälle, och den utgör grunden för vårt framtida samhällsbyggande. De frågor utredningen Gestaltad Livsmiljö tar upp om att förbättra förutsättningarna för arkitektur, form och design, och betydelsen av dessa områden för samhället och människors välbefinnande, är synnerligen viktiga.

Generella synpunkter

Inledningsvis kan konstateras att området är omfattande och att det borde angå fler departement är Kulturdepartementet, inte minst för de resurser som krävs för att hantera de utmaningar som identifieras. Vi anser därför att anslaget i utredningen är för brett, att det är problematiskt att ha samma mål och politik för storskaliga och övergripande samhällsfrågor som urbanisering, stadsbyggnad och klimatförändringar som för exempelvis småskaligt hantverk och slöjd. Vidare ser vi ett problem i att utredningens

mål formulerats på en hög abstraktionsnivå och i allmänt positiva termer. Det är svårt att ha någon som helst invändning i sak mot det som sägs, men än svårare att förstå vad det innebär i praktiken. Utredningens mål kommer att leda till många skilda tolkningar om de skulle omsättas i praktiken. Inom ramen för utredningsarbetet har arkitekturpolitik i andra länder studerats. I exempelvis Holland har målen formulerats på ett sätt som innebär att de får en helt annan och vägledande roll i praktiken. En precisering av målformuleringarna är nödvändig om dessa ska få roll utöver honnørsord

Vi stödjer ambitionen att skapa en ny arkitekturpolitik som adresserar de stora samhällsutmaningarna och som tar ett helhetsgrepp utifrån människors behov och möjligheter, men vi ser en fara i att arkitektur och design behandlas separat från övriga intressen i samhällsbyggandet. Vidare anser vi att vi bör bygga vidare på befintliga fungerande strukturer och inte riva det som fungerar. Brister måste naturligtvis rättas till och ansvariga myndigheter måste ha resurser och kompetens för att utföra sina uppgifter, men vi anser inte att en ny myndighet är lösningen.

Det finns även andra faktorer, som påverkar den gestaltade livsmiljön, som vi menar att utredningen inte hanterat tillräckligt. Vi anser att nuvarande planeringssystem saknar planeringsinstrument på områdesnivå där helhetsperspektiv och gestaltning på stadsbyggnadsnivå kan hanteras. Det är för stort glapp mellan dagens formella planeringsinstrument för översiktsplanering och detaljplanering.

Bostadsbrist i stora delar av Sverige medför påtryckningar att förenkla plan- och byggprocesser samt byggregler. Vi vet att det finns många orsaker till att det byggs få bostäder. Vi anser att för stora förenklingar av plan- och byggprocesser samt byggregler riskerar att minska kvalitén och tiden för väl genomarbetad arkitektur samt människors inflytande över deras gestaltade livsmiljö. Risken finns att förenklingar idag skjuter upp problem som istället dyker upp framöver.

Specifika synpunkter

Förslag till en ny myndighet (kapitel 7)

I utredningen föreslås att Statens centrum för arkitektur och design ArkDes omvandlas till en ny myndighet kallad Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. IVA stödjer inte förslaget att inrätta en ny myndighet. Vi anser att det redan finns myndigheter som hanterar frågeställningarna.

Utredningen föreslår att ansvaret för utställningsverksamheten, som nu ligger under Arkdes, övergår till ett annat museum. Vi anser att det krävs ett självständigt och välplacerat museum för arkitektur för att dess vikt för människors livsmiljö uppmärksammas tydligare och stödjer därför inte utredningens förslag.

Vad man med utredningens förslag förlorar är ett museum för arkitektur i vid mening. Museers oberoende ställning, som museiutredningen nyligen framhöll som en viktig faktor, går förlorad, liksom den kontinuitet och långsiktighet, som är avgörande för ett museums funktion. Här ingår utställningsverksamhet, även med stort internationellt utbyte, brett pedagogiska arbetet inte minst gentemot skolungdom, föreläsning-, seminarie- och konferens-verksamhet, bokutgivning, tillgång på ett mycket omfattande arkiv som flitigt används av forskare, branschfolk och allmänhet under sakkunnig ledning av museipersonal, samt ett livaktigt bibliotek.

Utredningen tar inte upp frågor om arkitektur- och bebyggelsehistorisk forskning, där ett arkitekturmuseum är centralt. När det gäller arkivet bör påpekas att detta inte bara är ett "föremålsarkiv" utan innehåller ett brett material med många aktörer som visar processen från idé till färdigt resultat. Ritningarna och dokumenten representerar således mer än ett konstnärligt värde och är ett material som kräver sakkunnig personal.

Vi anser vidare att utbildning och forskning inom samhällsplanering, arkitektur, form och design är avgörande för hur man utvecklar och stärker en god och hållbar livsmiljö. Det gäller på alla utbildningsnivåer. För att åstadkomma förändringar bör man särskilt uppmärksamma behovet av påverkan/utbildning av beställarledet, liksom inom branschen i övrigt. Det är en förutsättning för hela den byggda miljöns utveckling.

IVA anser därför att istället för att inrätta en ny myndighet bör Boverket kunna åläggas ansvar för merparten av de frågor som tas upp, t.ex. ett tydligare uttalat ansvar för gestaltande arkitektur.

Istället för att avveckla ArkDes och flytta arkivet till annat museum, föreslår vi att man överför designområdet till en egen institution och i stället förstärker och utvecklar ämnesområdena arkitektur, samhällsbyggnad och stadsbyggnad inom ett arkitekturmuseum.

Höjd kompetens inom offentlig upphandling (kapitel 9)

Överlag stödjer vi utredningens förslag. Dock anser vi att upphandlingsreglerna bör förändras så att den gestaltande arkitekturen ges större tyngd vid alla upphandlingar av byggverksamhet.

Det är angeläget att utveckla modeller för konsultupphandling som premierar kvalitet. För att de ska tillämpas behöver det finnas både kompetens och resurser hos de upphandlande enheterna. Det är den allmänna byggherrekompetensen som behöver utvecklas. Utredningen tar upp innovationsupphandling. Vi vill även lyfta upp främjandet av projektörernas roll i samverkansfrågor.

Satsningar på forskning är positivt, eftersom det är viktigt att stärka kopplingen mellan upphandlingsfunktionerna i framför allt offentlig verksamhet och forskningen.

Utredningen tar upp Upphandlingsmyndigheten. Det är värt att beakta att byggsidan står för en mycket stor andel av den totala upphandlingen, men Upphandlingsmyndigheten har bara 2-3 tjänster för att täcka samhällsbyggnadsområdet som helhet.

Vi stödjer utredningens förslag om att se över utbildningsutbudet, speciellt då många upphandlingsutbildningar idag ges av jurister. Vi anser att värdefullt att utbildningar om upphandling blir mer lösnings- och projektorienterade, och att de inte bara har fokus på juridiken (som är en viktig del).

Insatser för kunskap, kompetens och samverkan (kapitel 10)

Vi stödjer utredningens förslag att arkitektur i högre grad ska bidra till värdeskapande och kopplas till innovationssatsningar, forskning och upphandlingsstrategier.

Behov av förändringar av gällande lagstiftning (kapitel 11)

Innovativt byggande bör främjas. IVA anser att förslaget om att utvidga paragraf 24 (24§ i plan- och byggförordningen (2011:338)) från att gälla experimentellt byggande till att

även gälla innovativt byggande i alla kategorier av bostadsbyggande är bra. Vi menar att detta skulle öppna upp för att i mindre skala prova nya lösningar som kan leda fram till större variation av bostäder och boendekostnader anpassade efter människors olika livssituation.

Ärendets hantering

Ärendet har handlagts Staffan Eriksson, projektledare och sekreterare för IVAs avdelning för Samhällsbyggnad. Yttrandet har utarbetats med hjälp av docent Anna Kedefors, professor Kristian Nilsson, docent Eva Rudberg och professor Göran Cars, samtliga ledamöter av IVAs avdelning för Samhällsbyggnad.

Stockholm den 14 mars 2016

Björn O. Nilsson
Verkställande direktör

IVAs remissvar

Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) är en fristående akademi med uppgift att till nytta för samhället främja tekniska och ekonomiska vetenskaper samt näringslivets utveckling. I samarbete med näringsliv och högskola initierar och förslår IVA åtgärder som stärker Sveriges industriella kompetens och konkurrenskraft. För mer information om IVA och IVAs projekt, se IVAs webbplats: www.iva.se.